

EMILIJE LASZOWSKI

Uz sedamdesetu obljetnicu rođenja uglednog predstavnika hrvatske historiografije

Ravnatelj zagrebačkog Državnog arhiva, urednik »Vjesnika kr. državnog arhiva u Zagrebu«, osnivač i prvi veliki meštar časne družbe Braće hrvatskog zmaja Emilije pl. Laszowski, član dopisnik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u njezinu historičko-filologičkom razredu, navršava 1. travnja o. g. sedamdesetu godinu života i pedeset godina publicističkog i naučnog rada.

Laszowski, potomak stare poljske porodice (od grba Széliga) rodio se u gradu Brlogu na Kupi 1. travnja 1868. godine. Gimnazijske je nauke svršio u Zagrebu, gdje je svršio i pravni fakultet 1883. Još prije svršetka sveučilišnih studija (t. j. 1891.) bio je Laszowski namješten kao dnevničar u hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom zemaljskom arhivu u Zagrebu. Od toga vremena, pa se do danas t. j. četrdeset i sedam godina služi neprekidno u toj, s opće narodnog gledišta važnoj ustanovi. Prvu monografiju objavio je Laszowski svom rodnom gradu »Brlogu i njegovim gospodarima«. Laszowski u mladosti stekao solidno staroklasično obrazovanje, te je još prije stupanja u arhivsku službu znao izvrsno latinski jezik, što je neophodno potreban uvjet za arhivska istraživanja.

U arhivu je izradio veliko mnoštvo članaka, monografija, rasprava i djela iz različitih epoha hrvatske prošlosti. Prošavši različite stupnjeve činovničke hijerarhije Laszowski je 1. studenog 1925. imenovan ravnateljem arhiva. Osim toga je marljivo sabirao dokumente o hrvatskoj prošlosti u budimpeštanskim i bečkim arhivima. Kao arhivski stručnjak uredio je mnoge naše privatne i samoupravne arhive u hrvatskoj pokrajini. U svrhu, da se naš arhiv što svrsishodnije izgradi proučavao je Laszowski sa pok. arhitektom R. Lubinskim sve veće arhive u bivšoj a.-u. monarhiji, Švicarskoj i Njemačkoj.

Laszowski je svoje ime usko povezao uz povijest i procvat zagrebačkog arhiva u posljednjih pedeset godina. Mnogo je pridonio za njegovo unapredjenje i proširenje. Njegov se rad vidi na svakom mjestu u arhivu, jer je on čitav taj veliki arhiv prošao, uređujući ga ponovo i sustavno prema starim serijama. Njegovim su nastojanjem pridošli u ovaj arhiv različni veći i manji arhivi, obiteljski i oblasni. Tako arhivi bivših županija Severin, Zagreb, Križevci, Srijem, Požega, pak krajiški arhiv u Ogulinu, Gospiću, Otočcu, Brinju, pak gradski arhivi Zagreb, Koprivnica i imovne općine: Desinec, Cvetković, Domagovići, dominija Ozalj, Brod, Grobnik, Rasinja, Božjakovina, Zabok itd., pak obiteljski arhivi grofova Rattkay, Koritić, Bujanović, Vraniczany, Mikšić itd. kojima je kao de-

pozit priložio i svoj obiteljski arhiv (v. dr. V. Deželić u »Vjesniku kr. drž. arhiva« 1930. Zagreb).

Od god. 1889., kada je napisao prvu svoju raspravu, pa do danas, objelodanio je E. pl. Laszowski blizu hiljadu ovećih članaka, monografija i samostalnih knjiga. I danas se g. Laszowski javlja u dnevnicima i časopisima, beletrističkim i stručnim (»Vjesniku kr. drž. arhiva«, Matasovićevoj »Narodnoj starini« i t. d.).

Poslije smrti dra Ivana pl. Bojničića-Krninskoga došao je Laszowski na upravu muzeja, kojeg je uredio stručno i savjesno prema modernim načelima. Laszowski je živi inventar toga arhiva i koliko znamo, njemu nema ni približno ravná. To je tim žalosnije, što se radi o uistinu znatnoj ustanovi, arhivu, pa hrvatskoj javnosti nije sve jedno, tko će doći za njegova nasljednika. Državni arhiv nije Etnografski muzej! I drugi naši zavodi trpe od nedostatka naučnog podmlatka.

Laszowskom zahvaljujemo, da je svojim neumornim nastojanjem i žilavom ustrajnošću spasio obiteljske i oblasne arhive, zatim arhive nekada slavni, a danas pauperiziranih i centralističkom politikom niveliziranih hrvatskih županija, pa arhiv slobodnog i kraljevskog grada Zagreba.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, kojoj je dopisni član izdala je nekoliko svezaka »Codexa diplomaticus« u njegovoj redakciji, zatim »Monumenta habsburgica« (I.—III. sv.).

Poslije smrti najznamenitijega povjesnika grada Zagreba Ivana Krst. Tkalčića E. Laszowski nastavlja uređivanje znamenitih »Povjesnih spomenika grada Zagreba«.

Upravo zaslugom Emilija Laszowskoga obradivala se i obradjuje se u »Vjesniku kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog arhiva« u Zagrebu, današnjem »Vjesniku kr. drž. arhiva« hrvatska diplomatika (nauka o ispravama i poveljama, kojima i najveći protivnici Hrvata moraju priznati ne samo autentičnost nego i vrijednost za poznavanje prošlosti i za opravdanost fundiranja hrvatskih narodnih prava u sadašnjosti. Državni arhiv izdao je i glasovito djelo hrvatskoga bana polihistora dra Nikole Tomašića »Temelji hrvatskoga državnog prava — Pacta conventa«, i »Monumenta diplomatica« (I. Isprave iz doba hrvatske narodne dinastije od dra Josipa Nagya)

U povodu šezdesete obljetnice njegova života uredio je njegov prijatelj i dragocjeni suradnik dr. Velimir Deželić stariji bibliografiju književnoga i naučnoga rada Emilija Laszowskoga (vidi prilog »Vjesniku kr. drž. arhiva«, svezak IV. 1929. Zagreb, 1930.). Tu

bi bibliografiju trebalo sada nadopuniti popisom njegovih radova u posljednjem deceniju.

Laszowski je uređivao veoma popularni beletrističko-naučni časopis »Prosvjetu«, zatim je pokrenuo i uređivao genealoško-heraldički časopis »Vitezovi«, koji je gotovo i sam ispunjavao. Donekle kao nastavak toga časopisa pokrenuo je dr. Vel. Deželić stariji »Hrvatski bibliofil«, časopis za bibliografiju i bibliotečne znanosti.

U zajednici s R. Horvatom izdao je E. Laszowski hrvatske grbove. Zbog nedostatka materijalnih sredstava nije Laszowski mogao ni da izdaje monumentalno zamišljeno djelo »Hrvatske povjesne gradjevine« (izašlo samo jedan svezak). Laszowski je izdao četiri velike knjige »Povjesnih spomenika pl. općine Turopolje«, a u zajednici s drom Veli mirom Deželićem starijim, Jankom Bardeom i drom Milanom Šenoam izdao je tri knjige »Povijesti Turopolja«, »Povijest Gorskog Kotara« itd.

Laszowski je zaslužan i za proučavanje prošlosti grada Zagreba: pokrenuo je i izdavanje publikacije »Stari i Novi Zagreb« (sa brojnim raspravama iz prošlosti Zagreba).

U funkciji velikog meštra Braće hrvatskog zmaja stekao je Laszowski neprolazne zasluge što je svojim živim zanimanjem spasio hrvatskom narodu staroslavni grad Ozalj, gdje se danas nalazi muzej dragocjenih hrvatskih spomenika. Taj je grad poklonio braći Hrvatskog Zmaja grof Thurn Taxis. Nastojanjem Laszowskoga osnovano je i zagrebačko Društvo za spasavanje.

Laszowski je kao izvrstan povjesnik i po priznanju Klaića najvrjedniji čitač starih isprava proširio kult mnogih slavni i zaslužnih Hrvata, a družbi se ima zahvaliti, da su kosti Zrinskog i Frankopana prenesene u Hrvatsku.

Laszowski nam i danas marljivo i ustrajno s velikom ljubavlju i poznavanjem otkriva malo poznate i nepoznate strane hrvatske prošlosti.

Dr. L. E.